શ્રી બાબુલનાથની યાત્રા

કીંમત ૦-૩-૦

નાનુભાઈ રતનજી દેશાઈ

રચી પ્રસિદ્ધ કરનાર

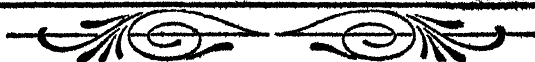
નાનુભાઇ રતનજી દેશાઇ

સરભોણ તા. બારડોલી જી. સુરત.

શા. ખુબચંદ અમીચંદના ધી સુરત જૈન એન્જીન પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં

પ્રભુશંકર નરભેરામ વ્યાસે છાપ્યું

ખપાટીયા ચકલા—સુરત.

શ્રી બાબુલનાથની યાત્રા

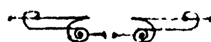
રચી પ્રગટ કરનાર.

નાનુભાઈ રતનજી દેશાઈ.

સરભાણ તા. બારડોલી જી. સુરત.

આવૃતી ૧લી. પ્રત ૧૦૦૦.

કાર્તિક સુદી ૭ સંવત ૧૯૭૪ તા. ૨૧-૧૧-૧૭.

કીંમત ૦-૬-૦

સુચના—પંદર અને તે કરતાં વધારે ચોપડી મંગાવનારને એક કોપીએ ૦-૧-૦ પ્રમાણે કમીશન આપવામાં આવશે.

પોસ્ટેજનો તમામ ખરચ મંગાવનારને શિર રહેશે.

ગૌરી નંદન નમું, જમું ભોજન વિદ્યાનું,
કરે પ્રતાપી પ્રૌઢ, હોય જે નવરૂં નાનું.
સુરતવાન સમર્થ, ચતુરમાં પ્રથમ પુજાએ,
મંગળ કાર્યે વળી, ગીત તેનાજ ગવાયે;
સોંપું શિર તેના ચરણમાં, શરણે રાખે સર્વદા,
વાણી વાટિકા કુસુમ દઈ, દુર્લભ ગુણ કરૂં છું અદા.

× × ×

શિવ શિવ હું નમું તું, ગુણ ગાઈજ તારા,
પ્રસરો અવની જોઉં જ્યોતની કિર્ણ ધારા;
નહિ નહિ કદિ જાણું, ભાવના ભેદ દેવા,
અખિલ અરપું મારા કર્મ જે તુંજ સેવા.

× × ×

ગૃહિણી ઘર શું આજે ના ત્યાં, વહે જળ નેત્ર શું !
સમય ! સમયે સ્તંભી હૃદે પુછે, "થયું કેમ શું" ?
હતી ન હતી હા આર્યા આજે ! "હવે ગઈ ધામ ક્યાં ?
રસભર દીધા પ્રેમી ભાવો " જુએ શુંય બેસી ત્યાં " ?
તન ભર ખીલી પ્રોઢા શાંતિ, પ્રકાશ શું અર્પતી !
શિતળ વપુએ વ્હેતાં વ્હેતાં ક્રિયા સહુ ગર્જતી !!
દુર સમીપ, એ ભેદો, ના ત્યાં-અભેદ હૃદે ભર્યું
નિરમળ તું હું શાંતિએ, એ અખંડ હૃદે ઠર્યું !!! "

(શ્રીયુત લ. ના. વલસાડકર)

શ્રી બાબુલનાથની યાત્રા.

તૂં ખોટી ને ખોટો હૂંજ, દુનિયામાં તો ખોટું સહૂજ,
વચન ઘાત પૈસાનો નાશ, મરણ રોગ શૂં સાચી આશ ? !
જહાં લગી તન મન ધન જોર, તહાં લગી હૂં હાંનો સ્હોર,
સ્હેજમાં તે છળતા ચોર, નર્મદ કાં રાખે તૂં તોર !
પારિજાત કરમાયાં કેમ ? ટૂંકું જિવતર માટે તેમ ?
નામ તણો કોદી એ નાશ, ધન્ય મરો છો દઈ સુવાસ.

કુદરતી રીતે મનુષ્યની પ્રકૃતિ એવી રીતે રચાયલી છે કે, એકની એક ચીજ વારંવાર વાપરવાથી, મનુષ્ય કંટાળી જાય છે. દરેક નિયમને અનેક અપવાદો હોય છે તે પ્રમાણે આ નિયમના એક ખાસ અપવાદનું મને અત્રે સ્મરણ થાય છે અને તે એકેક મનુષ્ય તેના નિત્યના ખોરાકથી છેલ્લી પળ સુધી બીલકુલ કંટાળતો નથી ! દાળ ભાત કે કઢી ભાત મરવા પડેલું માણસ પણ માંગે છે ! આ સૃષ્ટિ છોડયા પછી જીવાત્માઓ શું ખાતા હશે ? દાળ–ભાત–ફુલકા ખાખરી અને બબ્બે ત્રણ ત્રણ વાનીના શાક ક્યાંથી મળશે અને તૈયાર કરી કોણ મેલશે ? એ બધી શેખી અત્રેજ નિભિ જાય છે. એકાદ નાના જંગલના સ્ટેશનપરથી બીજે ગામ જવાનું હોય અને ૨૪ કલાકમાં એકજ ગાડી જતી હોય, એવા સ્ટેશનપર ગાડી ચુકી ગયા અને ભોગજોગે સાથે ખાવાનું ન હોય ને બે ત્રણ નાના છોકરાં સાથે હોય તો જે મુશ્કેલી ઉભી થાય છે,

તેના કરતાં લાખો ગણી વધારે આપત્તીઓ, આ સૃષ્ટિ–આગગાડીની ટીકીટ ખલાસ થઈ કે અવસ્ય ઉભી થવાની! માટે વિવેકી મનુષ્યો આ જગતમાં સદાચરણથી વર્તી દાન વિગેરેનાં પોતપોતાના ધર્મ કર્મને પાળી, ભવિષ્યની જીંદગીને માટે ભાથુ એકઠું કરે છે. અહિં જોવામાં આવતા ભિખારીઓની માફક ભવિષ્યમાં આપણે ભિખ માંગવી ન પડે તેને માટે જ્ઞાની મનુષ્યો પાણી પહેલા પાળ બાંધી મુકે છે; આનું નામ વિવેક–ડહાપણ અને સમયસુચકતા.

આ સંબંધમાં એક ધર્મવિર નીચે પ્રમાણે કહે છે કેઃ—

ખાતાની માંડવાળ–કવાલી.

દિવસ એક આવશે એવો, તજી દુનિયા જવું પડશે,
કંચન જેવી સુંદર કાયા, ભયંકર આગમાં બળશે. ટેક.
આવે છે લોક સૌ જોવા, દેખી બૈરી મંડી રોવા,
ઇસ્ટેન્ડર બારનો ઠોકો, તમારા બાપથી ટળશે. દિવસ૦
રૂપૈયા લાખ છે નાદી, સોનાની ચાર છે લગડી,
ચાંદીના પાંચ છે પાટા, ઉપાડી કોણ તે શકશે. દિવસ૦
મોતીના હાર બે જોઈ, પડયો ત્યાં દિકરો રોઈ,
રંડાપો આવશે બાને, મેળે મોતી બધા ખરશે. દિવસ૦
પ્રિયા દેખાડને મુખડું, છેવટની યાદનું સુખડું,
જુવો ભાઈઓ આવો માણસ, પોતાનું શું ભલું કરશે. દિવસ૦
પછી [illegible] કરી વરદી, છોડો અબ યાર તુમ ગરદી,
દિયા દે લાત કમરમેં, છુટે સબ પ્રાણ અંદરસે. દિવસ૦
કર્યું હાથેજ તે સાથે. આવે છે તેજ સંગાથે,
કહ્યું જયરામ છે નિશ્ચય, જેવું વાવે તેવું લણશે. દિવસ૦

પદાર્થ વિજ્ઞાન શાસ્ત્રોથી પુરવાર થઈ ચુકયું છે કે કોઇ પણ વસ્તુનો સદંતર નાશ થતો નથી; માત્ર તેનું રૂપાંતરજ થાય છે. હાલમાં જે જે વસ્તુઓ મનુષ્યોના જોવામાં આવે છે તે ભુતકાળમાં અન્ય રૂપમાં હતી અને તે પ્રમાણે ભવિષ્યમાં અન્ય રૂપમાં દેખાશે: આ જગતની અંદર નવું કાંઈ પણ ઉત્પન્ન થતું નથી. જે તત્વો જગતકર્તાએ રચ્યા છે—કુદરતને બદલે હું જગતકર્તા શબ્દ વાપરૂં છું—કારણકે ઘણા અંગ્રેજી ભણેલાઓ "ઈશ્વર" શબ્દ વાપરતા સુપડાની વહુની લજ્જાને ધારણ કરે છે અને તેને બદલે "કુદરત" શબ્દ વાપરે છે; પરંતુ કુદરત એટલે શું સમજવું—કુતરૂં કે બિલાડું ? કુદરતી નિયમ એટલે શું સમજવું ? ગધેડાનો નિયમ સમજવો કે ઘોડાનો નિયમ સમજવો ? જવાબ આપી શકાય એમ ન હોય તો ઇશ્વરના અસ્તિત્વને સ્વીકારી ઈશ્વરે બનાવ્યું છે—ઈશ્વરી નિયમ—એવા શબ્દો યોજતા શા માટે શરમાવવું જોઇએ ? કદી પણ ડોળ કરવો નહીં એવા સિદ્ધાંતવાદીઓએ ઈશ્વરને બદલે કુદરત શબ્દ વાપરવાની મુંબાઈની સોનેરી ટોળીની ઠગાઈ—ઢોંગાઇ ને લુચ્ચાઇને શા માટે ધારણ કરવી જોઈએ ? નાસ્તિકોને પુછ્યું હોય કે સૂર્યને કોણે બનાવ્યો તો તરત કહેશે કે "કુદરત"!!! ધરતી—દરીઆ—આકાશ વિગેરે ઈશ્વરે બનાવ્યા છે એવું જો શરૂઆતથી બાળકોને સમજાવવામાં આવે, તો ઈશ્વર નથી એવું કહેનારા વિરલાઓ કઈ દુનિયામાંથી ફાટી નીકળે ?! ઇશ્વરકૃત શું છે અને મનુષ્યકૃત શું છે તે મારા પુત્રના મગજમાં બરાબર ઠસાવ્યા પછી મેં તેને બાળપોથીમાં મુકયો છે કે જેથી કરીને તે મારી માફક ૨૦–૨૨ વર્ષનો ગધેડો થાય ત્યાં સુધી નાસ્તિક વિચારનો રહે નહીં. ઈશ્વર શબ્દને તે ભુલી ન જાય તેને માટે હું દરરોજ તેની પાસે દસ વખત

"રામ" શબ્દ લખાવું છું. એક દીવસ અગીયાર વખત લખવાનું કહ્યું કે તરતજ જવાબ આપ્યો કે "દસ વખત લખવાનો નિયમ-કાયદો-તમે કર્યો છે; રોજ દસ વખત લખાવો અને આજે અગીયાર વખત લખવાનું શા માટે કહો છો? નિયમ વિરૂધ કામ થાય નહિ તે શું તમે જાણતા નથી?" તે મને ઋષિ-મુનિઓના સખત નિયમોની દુનિયામાંથી ઉતરી આવેલો જણાયો, અને મને એકદમ કહેવાની જરૂર પડી કે "હા, તારૂં કહેવું બરાબર છે. સીલેટ-પેન-તેની જગાએ મુકી દઈ રમવા જા, કર્મની ગતિ ગહન છે; સ્મૃતિકારમનુનો કદાચ પુનઃ જન્મ પણ હોય!" મનુષ્યાદિ પ્રાણીઓ મરી મરીને ફરી ફરી અવતરે છે, અને ઐતિહાસિક બનાવો ફરી ફરીને બને છે. જેવા મરી જાય છે તેવાજ રૂપ-રંગ અને ગુણના ફરી અવતરતા નથી, પરંતુ કંઈ જુદાજ પ્રકારના અવતરે છે. કોઇ પણ બે પ્રાણીઓ સ્વરૂપ અને ગુણમાં કેથે પણ સરખા જોવામાં આવતા નથી! એકજ મા-બાપના સંતાનો જુદા જુદા રંગના, રૂપના અને સ્વભાવના; એ રૂપ-રંગ અને સ્વભાવ ઈશ્વર વગર કોણે બનાવ્યા તેનો કાંઈ વિચાર કરશો કે ઈશ્વર દેખાતા નથી માટે ઈશ્વર નથી એવી અક્કલ વગરની બુમો પાડયા કરશો?!!

વસ્તુ માત્રનો થાયે નાશ, પરબ્રહ્મ તો છે અવિનાશ,
ઉત્પત્તિ સ્થિતિ લય જગમાંહ્ય, તેનૂં તે કારણ કહેવાય;
સ્ત્રીનો શો કરવો વિશ્વાસ, કાલ દૂર જો આજે પાસ,
બેવચનીપણું છળને ઘાત, લોભ અને અપકારની વાત.
સાગર નિજ લ્હેરોમાં રમે, નિજ ધૂંધમાં તેને ગમે,
જ્ઞાન લ્હેરને અનહદ નાદ, એમાં નર્મદ બ્રહ્મ અનાદ!!!

મૂળ તત્વ કેટલા, તેના શા ગુણો, તે ક્યાંથી આવ્યા, કેવા પ્રકારની શક્તિઓથી, કેટલા કેટલા પ્રમાણમાં અને ક્યારે, એક બીજા સાથે તેઓ એકત્ર થાય છે એ સર્વનું યથાર્થ વર્ણન કોઈ પણ અંગ્રેજી વિજ્ઞાન શાસ્ત્રમાં હજુ સુધી પ્રસિદ્ધ થયું હોય એવું લેખકની જાણમાં નથી. આ સર્વ બાબતનું આર્ય શાસ્ત્રકારોએ લાખો વર્ષો પુર્વેનું વર્ણન કરેલું છે. પરંતુ તેના ઉપર શ્રદ્ધા ને વિશ્વાસ કોને છે? આજ પશ્ચિમના દેશોમાંથી જે છપાઇને આવ્યું તેજ ખરૂં અને આપણે ત્યાનું સર્વ ખોટું! પુર્વના ઋષિ મુનિઓ આ દેશથી કંટાળી જઇને, પશ્ચિમના મુલકોમાં અવતાર ધારણ કરતા હોય એવું કંઇક જણાય છે! ઑક્સીજન અને હાઇડ્રોજનનું પાણી બને છે એવું રસાયણ શાસ્ત્રની ચોપડીઓ કહે છે. મારા શિક્ષકે એક દીવસે પાણી બનાવવાનો પ્રયોગ પણ કર્યો હતો—પરંતું તે બરાબર ફળીભૂત થયો નહોતો. મને તે જોઇને ઘણું હસવું આવ્યું હતું; મેં માસ્તર સાહેબને પૂછ્યું હતું કે એ તત્વોને અમૂક પ્રમાણમાં કોણે એકઠા કર્યા—? જવાબ મળ્યો કે એતો કુદરતના નિયમ પ્રમાણે થયા કરે—! વિજ્ઞાન શાસ્ત્રીઓએ પરમેશ્વરને પાણીચું આપી, કુદરત શબ્દને હાથમાં એ શ્રીફળ આપી આગળ કર્યો એટલે મનુષ્યો કુદરત શબ્દના, શબ્દાર્થ પ્રમાણે, દરેક રતમાં ફાવે તેમ કુદે છે.!!! તત્વનું વર્ણન સાંખ્યયોગમાં મહર્ષિ કપિલે બહુજ ઉમદા રિતે કરેલું છે. મ્હારા સાંભળવામાં એવું આવ્યું હતું કે કપિલ મુનિએ નાસ્તિક મત પ્રવર્તાવ્યો છે, આ વાત મ્હારી બુદ્ધિએ કબુલ કરી નહોતી; અને સાંખ્યયોગનું અવલોકન કરવાની મને ઇચ્છા હતી; અને ઇશ્વર કૃપાથી તે તક મને ગયા માર્ચ માસમાં મળી હતી. ઘણા લોકો ધારે છે તે પ્રમાણે સાંખ્યકાર નાસ્તિક નથી પરંતુ તેમના પ્રથમ

શ્લોકમાંજ તે મહર્ષિ જીવ પરમાત્મા અને માયા એ ત્રણ અનાદિ તત્વોને સ્વીકારી સાંખ્યદર્શનની શરૂઆત કરે છે કોઈ પણ બાબતની જાતે કસોટી કાઢ્યા વગર મેં કોઈ પણુ બાબતને આજ સુધી ખરી તરીકે સ્વીકારી નથી; મ્હારી એ સ્વભાવસિદ્ધ પ્રકૃતિને અનુસરીને સાંખ્યકારની વિરૂદ્ધ જે જે આક્ષેપો મ્હારા સાંભળવામાં અને વાંચવામાં આવ્યા હતા તે કેટલે અંશે સત્ય છે તે તેમજ સાંખ્યકારે શું કહ્યું છે તે જાણવાને ખાતર સાંખ્યદર્શનનું અવલોકન મ્હારે કરવું પડ્યું હતું. દરેક સત્ય શોધકને એ પુસ્તક વાંચવાની હું ભલામણ કરૂં છું. સાંખ્યદર્શન વાંચ્યા અને યોગ્ય ગુરૂ મારફત સમજ્યા વગર, સંત શિવાય, અન્ય મનુષ્યોના ધાર્મિક તર્ક વિતર્કો, દુર થઈ શકે નહીં. સત્યાર્થ પ્રકાશ કરતાં તેમાં વધારે અદ્‌ભુત ઉંચી કોટીનું જ્ઞાન આપવામાં આવ્યું છે! જુદા જુદા મત્તોનું ખંડન કરી દ્વૈતવાદને સિદ્ધ કરવામાં જે સમર્થ દલીલોનો ઉપયોગ કર્યો છે તે ખરેખર અદ્‌ભુત છે! સાંખ્યકારે અન્ય મતોનું ખંડન કરી પોતાનો મત સિદ્ધ કરવામાં જે બુદ્ધિ ચાતુર્ય બતાવ્યું છે તેના એક લક્ષાંશ ભાગ જેટલું પણ બુદ્ધીબળ આધુનિક કાળના વિદ્વાન્ નાસ્તિકોમાં નથી.! પુસ્તકો વાંચવાથી બુદ્ધિબળ પ્રાપ્ત થઇ જતું નથી કે, બળવાન દલીલોથી મગજ ઉભરાઈ જતું નથી. તે મેળવવાના માર્ગો કંટકથી ભરપુર છે; તિલક–તુલસીને છાપ માળ ધારણ કરવાની જ્ઞાન થઈ જતું નથી! એટલું ધારણ કરવાની પણ જેમનામાં સુબુદ્ધિ રહેલી છે તેમને બેશક અત્યંત ધન્યવાદ ઘટે છે! હાલતો વીસમી સદીનો સુધારો; તેમાં મહાભારત યુદ્ધનો સમય! આવા કટોકટીના સમયમાં અને તે પણ હાલના જેવા સુધરેલા કળિકાળમાં સનાતની ધર્મકર્મ, ઇશ્વર,–ગિતા, વેદ ને પુરાણ વિગેરે સર્વ ધર્મ શાસ્ત્રો

હિમાલયની વનસ્પતીઓ અને જડી બુટ્ટીઓ બની રહ્યાં છે.—! ! હાલમાં તો પૈસો મારો પરમેશ્વર, ઘર ધરિયાણી ગુરૂ, છૈયાં છોકરાં શાલીગ્રામ અને સેવા કોની કરૂં" એ ધર્મનું ઠામોઠામ દિગદર્શન થાય છે—! ! !

—ઉપેંદ્ર વજ્રા છંદ—

પાળે સ્વધર્મ દ્રઢ નિશ્ચયથી પ્રમાણુ,
પામી રહ્યા સકળ સિદ્ધ ખરા સુજાણુ.
લાગે કદાપિ નિજ ધર્મ ફરી અનિષ્ટ,
સંકલ્પ રાખ મન સર્વ થકીજ શ્રેષ્ટ.
નિર્દોષ કર્મ નજરેથી ન ક્યાંય જોયા,
દ્રષ્ટાંત ધુમ્ર મહીં પાવકનુંજ લ્યો હયાં.

—ભુજંગી છંદ—

ધણાં વઘ્ન આવે પરંતુ સ્વધર્મ;
ન છોડે કદાપિ જનો જે સ્વકર્મ;
એવી શક્તિ આપે મહા વેગવાળી,
ઘડીમાં બધાં કર્મ દેતાંજ ટાળી.
એવી યોગ્યતાને થશે પ્રાપ્ત યોગી.
થયા સર્વ સિદ્ધિ તણો તેજ ભોગી;
કહું સર્વ તે વાત સંક્ષેપમાં હું,
પૃથા પુત્ર જેથીજ જાણીશ તે તું.
ધરી ધૈર્ય રાગાદિકોનેજ ત્યાગી,
વિષય શબ્દને હોમતો તે અનાદિ;

ધરે ધ્યાન યોગી અતિશે વિવેક,
મનવાણી કાયા થકી તે સપ્રિતે;
અહંકાર આદિ મહા દુષ્ટ વૃતિ,
રહ્યો છે વિકારો તણો વેગ જીતી;

ખરે પ્રાર્થ તે બ્રહ્મ પોતેજ પ્રાણી,
ખરી બ્રહ્મની યોગ્યતા ત્યાં સમાણી,
અધિકાર એવો થયો પ્રાપ્ત જ્યારે,
ગયું શોકને હર્ષનું મૂળ ત્યારે;

જુવે જગતમાં એક સાચું સ્વરૂપ,
મુજ ભક્તિ પામ્યો ખરી તે અનુપ.
પ્રભુ પાર્થને જે કહી દિવ્ય વાણી
રચી છંદ જયરામ કહે છે વખાણી.

પાંચ સાત અક્ષરનો એક શબ્દ અને તે વળી બાળબોધ લીપીમાં છાપેલો એટલે પાંચ વાકયને વાંચતા અને સમજતાં લગભગ અડધો કલાક લાગે એવા શ્રીયુત મનસુખરામકૃત વિચાર સાગરને વાંચતો હતો એવામાં છોકરાંએ કહ્યું કે આજે શ્રાવણ માસનો છેલ્લો સોમવાર છે તે ગોપાટી ફરવા જવાનું છે, માટે ચાલો, કપડા પહેરો મેં પુછ્યુ ફરવા જવાનું કોણે કહ્યું ? બાએ. મેં કહ્યું આજે મારાથી આવી શકાય એમ નથી. તમારે જવું હોય તો બા સાથે જાવો. એટલામાં ગૃહિણી સ્મિત હાસ્ય કરતાં આવ્યાં અને મને તૈયાર થવાને કહ્યું. એટલે એક બોલી ઉઠયો કે એતો આવવાના નથી, ચાલ, આપણે

એકલાં જઈશું. એનું શું કામ છે. ? એમને વાંચ્યા કરવા દો ! "જીવ્યા કરતાં જોયુ ભલું" આખો દીવસ ઘરમાં બેસી રહેલા, થોડો વખત ખુલ્લી હવામાં ફરી આવીએ તો તબીયત પણ સારી રહે. " તમે કેટલી ચોપડી શિખ્યા છો ? આરોગ્ય શાસ્ત્રની કેટલી ચોપડી વાંચી છે ? " જવાબ મલ્યો કે " હમને તો વાંચ્યા વગર જ્ઞાન થઇ જાય-ભણવાનું ધતીંગ તો હમણા નીકળ્યું છે. પહેલાં કોણ ભણતું હતું ? ચોપડીઓ વાંચ્યા વગર જ્ઞાન મેળવવાના ઘણા રસ્તા છે. તમે બધા ભણીભણીને કેટલા જ્ઞાની થઈ ગયેલા છો તેની મને બધી ખબર છે. હું કાંઈ વધારે ભણેલી નથી ને મારાથી તમને પહોંચાય નહી, માટે મહેરબાની કરી આવતા હો તો ચાલો, નહીં તો તમારી મરજી. રોજ નહીં તો કોઈ કોઈ દીવસ લઈ જવામાં શું વાંધો ? ચોપડીમાંથી પરમેશ્વર મલી જવાનો નથી ? " " તમને ફરવા લઈ જઇએ તો પરમેશ્વર તુરત મલી જાય ખરો કે ? " "હા, ત્યારેજ મલે ! હમોને નાખુશ કરી ઇશ્વર મેળવવાનો ગમે તેટલો પ્રયત્ન કરશો તો તે કદી પણ ફળીભૂત થનાર નથી." તમે તો દેવીની માફક ઠોક મારીને કહો છો. આ સિદ્ધાંત તમે કયાંથી વીણી લાવ્યાં ? ઘણાં પુસ્તકો તો એવું કહે છે કે સ્ત્રી મ્હોટામાં મ્હોટી માયા છે. તેણે ભલાભલા મુનિઓને ચળાવ્યા છે; તે પાપનું પુતળું અને કજીઆનું કાલબુત છે માટે તેનો સંગ ન કરવો; સંગ ન કરવો એટલુંજ નહીં પરંતુ તેના તરફ જોવું પણ નહિં. એક પંડિત નારીને એક શ્લોકમાં રાક્ષસીની ઉપમા આપે છે. આને માટે તમારી પાસે શું જવાબ છે ? એનો જવાબ ફરીને આવ્યા પછી. કપડા પહેરો વખત જાય છે. " જવાબ મલ્યા

વગર હું આવનાર નથી; વખતના ગીત વખતેજ ગવાય; માયરાના ફટાણા અત્યારે ગાઓ તે ન ચાલે!" "લો ત્યારે જવાબ ટુંકામાં આપી દઉં છું. સ્ત્રીને વખોડનાર અને તેની નીંદા કરનાર પંડિતો, પંડિતો નહીં પરંતુ બુદ્ધિ અને વિવેકના શિરોમણી સમજવા; જ્ઞાનીઓ જ્ઞાનની ગમે તેટલી વાત કરે તોપણ સ્ત્રી વગર સૃષ્ટિ ચાલે નહીં; સ્ત્રી સૃષ્ટિની માતા છે, મહામાયા છે એ વાત ખરી છે; પરમેશ્વરે સર્વને બુદ્ધિ આપેલી છે; બુદ્ધિ વગરનુ કયું મનુષ્ય છે? માટે તેનો બરાબર ઉપયોગ કરી સંસારમાં રહેવામાં આવે તો ગૃહસ્થાશ્રમમાં અવશ્ય મુક્તિ મળે; પરમેશ્વર મેળવવાને માટે સંસાર છોડી દઈ, બાવા વેરાગી થઈ જવાનું તમારા શાસ્ત્રોમાં લખ્યું હોય તો તે બરાબર નથી. કારણ કે ઈશ્વિરને માટે બાવા થવાનું હોય તો ઇશ્વરને સૃષ્ટિ બનાવવાનું શું કામ હતું? રામ સંસારમાં શા માટે રહ્યા હતા અને નરસીંહ મહેતા હિમાલય પર જઈને શા માટે નહોતા બેઠા? એતો સમજનું કામ છે. સમજણ વગર પોથાં તે થોથા; વેદીયા ઢોર તો હાલ બહુ જોવામાં આવે છે!! અત્યારેજ ઉપરથી એક વાત સાંભળીને આવી છું અને તે એ છે કે જ્યાં સ્ત્રીઓ પ્રસન્ન રહેતી નથી ત્યાં દેવતાઓનો વાસ નથી; તો પમેશ્વરનો તો વાસ હોયજ ક્યાંથી? આવો શ્લોક સુંદરી સુબોધ માસિકમાં હંમેશ આવે છે. તમે ધારતા હશો કે હું તદ્દન અજ્ઞાન હોઈશ પરંતુ તેમ નથી: તમારા શાસ્ત્રોમાં લખેલા બધા સિદ્ધાંતો મારા મગજમાં વગર વાંચે રમ્યા કરે છે!" ભાષણ બંધ કરો, બહુ થયું, હું બધું સમજી ગયો. તૈયાર થાવો; મને તૈયાર થતાં વખત લાગે એમ નથી; "તમારા પ્રશ્નના જવાબમાં એક જરી પુરાણી

૧૩૨૦

ચોપડીમાંનું એક કાવ્ય કૃપા કરી સાંભળી લો; ખોટું લાગે તો દાસી ક્ષમા ઇચ્છે છે.

રાગ–કાફી

આ પંડિતો પ્રશ્ન કરોને હમારૂં, કેમ મન ભરમાયું છે તમારૂં; આ–ટેક.

વ્યાકરણ શબ્દ સાધી શું કીધું, રૂપ નવ શોધ્યું સારૂં;
કોણ છે કહો વાણી વિલોકન, કોણ આ વિશ્વ કરનારૂં. આ.

બ્રહ્મનું કેવું રૂપ બતાવો, જડ કે ચેતન ધારૂં;
કરતા કે અકરતા એ છે કે, કોણ કારણ છે પોકારૂં. આ.

શક્તીમાન કે અશક્ત એ છે, કહો બ્રહ્મ નામ શા સારૂં;
નર નારીથી કે નારી નરથી, કહો કેમ ચાલ્યું આ લારૂં. આ.

કોણ જીવ ઇશ્વરને માયા, કહો આદિ કોને ઉચારૂં,
જો અનાદિ ત્રણેને કહેશો તો, છે મીથ્યા સ્મરણનું બારૂં. આ.

કહોને ત્રણ ગુણ થયા શાથી, ભગવત નામ કગારૂં;
ત્રણમાં કે ત્રિગુણાતીત છે, કહોને કેવું સ્થુલ ધારૂં. આ.

શાસ્ત્ર બાંધ્યાનું કારણ શું જે, વિધિ નિષેધ ન્યારૂં;
તેમાં ભય ઘાલ્યો પ્રાયશ્ચિતનો, સમજ્યાં વિના કુટો છારૂં. આ.

વસ્તુ વિના કહો કેમ બતાવે, તામ્રમા દુધને દારૂ;
ઋતુ પ્રાપ્તે ચંડાલણી થાયે, કહો કેમ થાયે તે ન્યારૂં. આ.

શુદ્ધ અશુદ્ધ કદી નવ થાયે, કપુર ન થાય કટારૂં;
અશુદ્ધ શુદ્ધ કરો શી રીતે, કહોને એ કેમ ઘટારૂં. આ.

વાણી વેદ પહેલી કે પાછળ, કહો કોણ વેદ કરનારૂં;
વર્ણાશ્રમ પહેલો કે પાછળ, કહો કોણ આચારી તે ધારૂં. આ.
વિપ્ર યજ્ઞોપવિત ધરે તે, છનું તાર ગણે શા સારૂં;
ત્રણ ત્રણને ત્રણ ત્રેવડી, પાડે ગ્રંથી શું રૂપ ધારૂં. આ.
શૌચ કરંતા કાને ચઢાવો, શું કારણ કહો તે તમારૂં;
બતાવો તે યથારથ કહીને, જેથી મન માને હમારૂં. આ.
જેષ્ટાનંદ કહો થાય શાથી, ન લાગે મીઠું કે ખારૂં;
છે કોણ કોણ કરતા કાયામાં, સીખ દઇ તેને વારૂં. આ.

આ ચોપડી તમે ક્યાંથી ને ક્યારે લાવ્યાં હતા અને ક્યારે વાંચી હતી? એ શાસ્ત્રમાં અત્યારે ઉતરવાનો અવકાશ નથી. તમને કહેવાની જરૂર નથી કે હાલના સ્વતંત્રતાના જમાનામાં, તમારી ગેર હાજરીમાં, તમારી રજા સિવાય મરજીમાં આવે ત્યાં ફરવા-હરવાને હમો સ્ત્રીઓને, પરમકૃપાળુ પરમેશ્વરે જોઇતા અવયવો, શક્તિ, બુદ્ધિ, ગતિ અને મતિ, પુરૂષની માફકજ નિષ્પક્ષપાતપણે છુટે હાથે બક્ષેલાં છે; વખત ઘણો થઇ ગયો છે માટે વાદવિવાદમાં શક્તિ અને વાણીનો નકામો ક્ષય કરવા કરતાં કૃપા કરી જલ્દી તૈયાર થાવો તો આપનો મ્હોટો ઉપકાર માનીશ. "પાયદળ લશ્કરને તૈયાર કરો. મને પાંચ મીનીટ લાગે એમ નથી; તમારે વાસ્તે બુટ મોજા લાવવાના વિચારો વારંવાર મગજમાં આવે છે પરંતુ હજુ સુધી તમારી અરજીનો સ્વીકાર થયો નથી તેને માટે દીલગીર છું! એ શોખ ભોગવવાનું કપાળમાં વિધાતાએ લખ્યું હશે તો તે સમય આવશે ત્યારે ને તમને અવશ્ય ઘર બેઠા મળશે." એ જુની વાતનું સ્મરણ અત્યારે કરાવવાનું પ્રયોજન નથી.

"આ અવતારમાં પહેરવાનું લખેલું હોય એવું મને જણાતું નથી." જો વિધાતા લખવાનું ભુલી ગયા હશે તો બીજા અવતારમાં લખવાને, "વાયરલેસ ટેલીગ્રાફથી" વિધાતા દેવીને સંદેશો મેં ક્યારનો મોકલી આપ્યો છે !" આના સંબંધમાં અને તમારા કેટલાક પ્રશ્નોના જવાબમાં ઇશ્વરનો એક પરમભક્ત નિચે પ્રમાણે કહે છે:—

—પદ—

ચિત્ત તૂં શિદને ચિંતા ધરે, કૃષ્ણને કરવું હોય તે કરે—ટેક.

સ્થાવર જંગમ જડ ચૈતનમાં, માયાનું બળ ઠરે;
સ્મરણ કર શ્રી કૃષ્ણ ચંદ્રનું, જન્મ મરણુ જાય પરે.—કૃષ્ણને.

નવ માસ પ્રાણી કૃષ્ણ ચંદ્રનું, ધ્યાન ગર્ભમાં ધરે;
માયાનું આવરણ કર્યું ત્યારે, લક્ષ ચોરાસી ફરે.—કૃષ્ણને.

તું અંતર ઉદ્વેગ ધરે, તેથી કારજ શૂં સરે;
ધણીનો ધાર્યો મનસુબો, હર બ્રહ્માથી નવ ફરે.—કૃષ્ણને.

દોરી સર્વની એના હાથમાં, ભરાવ્યું ડગલું ભરે,
જેવો જંત્ર વગાડે જંત્રી, સૂર તેવો નીસરે.—કૃષ્ણને.

થનાર વસ્તુ થયા કરે જ્યમ. કૃષ્ણ ફળ પાણી ભરે,
જનાર વસ્તુ એણી પેરે જાશે. જ્યમ ગજ કોઠું ગરે.—કૃષ્ણને.

જેહવું જેટલું જે જ્યમ કાળે, તે તેહને કર ઠરે;
એહમાં ફેર પડે નહિં કોઇથી, શીદ કુટાઈ તું મરે.—કૃષ્ણને.

ત્હારૂં ધાર્યું થતું હોય તો, સુખ સંચે દુઃખ હરે,
આપપણું અજ્ઞાન ફુળ એ, મૂળ વિચારે ખરે.—કૃષ્ણને.

થાવાનું અણુચિંતવ્યું થાશે, ઉપનિષદ્ ઓચરે;
રાખ ભરોસો રાધાવરનો, દયા શહ્દને ડરે.—કૃષ્ણુને.

આ કાવ્ય તમે મ્હને આજસુધી શા માટે ન વાંચી સંભળાવ્યું ? તમારૂ પાણી ગ્રહણ કરતી વખતે "હું જેટલાં પુસ્તકો વાંચીશ તેટલાં બધાં તમોને પણ ફરીથી વાંચી સંભળાવીશ." એવી રીતનો કોલકરાર મેં કર્યો નહોતો! એ વાત ખરી છે કે પરંતુ બ્રાહ્મણોએ માયરામાં જે લાવણીઓ ગાઈ હતી, તે પ્રમાણે તમો તમારા મનની સર્વ વાતો મને કહેવાને બંધાયલા છો અને એ સુત્રમાં તમારા સર્વ પ્રકારના સર્વ જ્ઞાનનો સમાવેશ થઈ જાય છે એ તમારે કબુલ કરવું પડશે. "તમે મને જીતવાની આશા રાખો છો એ વંધ્યાસુત સમાન છે. બ્રાહ્મણો માયરામાં કદાચ ચારે વેદો ભણી ગયા હોય તો તેનો એક પણ અક્ષર મને અત્યારે યાદ નથી કારણકે હું તો નિરાંતે ઉંઘતો હતો; તમને પરણવાની ઘણી હોંસ હશે તેથી તમોએ કદાચ ત્રણે કાનને બરાબર સાફ કરી, સાંભળવાની વિધિપૂર્વક, યથામતિ યથાવિધિ સાંભળ્યું હશે!!!" "ન કરે નારાયણ ને ફરી લગ્ન કરવાનો પ્રસંગ ભોગજોગે કદાચ પ્રાપ્ત થાય તો બરાબર ધ્યાન પૂર્વક સાંભળશો એવી આશા રાખું છું." "જે બાબત જે કાળે મેં બીલકુલ સાંભળી નહોતી તે કાળના કાયદા કાનુનો પાળવાને હું બિલકુલ બંધાયલો નથી." હવે એ શાસ્ત્ર બંધ રાખી, કૃપા કરી જલ્દી ચાલો. "મને વખત નથી; હું તૈયારજ છું. સુંદરી સુબોધમાંનાં તત્વજ્ઞાનીઓએ, ગતિમાં મુકેલા અને તમોએ ઈશ્વરકૃપાથી ગ્રહણ કરેલાં, સ્ત્રીને પ્રસન્ન રાખવાના અત્યંત ગૂઢ નિયમને હું આજે સપ્રેમ માન આપું છું પરંતુ તેના બદલામાં તમારે કુદેશના નિચેના નિયમને માન્ય રાખવો પડશે.

શાસ્ત્રીય ગ્રંથોનુ જે વખતે એકાંતમાં હું અધ્યન કરતો હોઉં ત્યારે તેમાં સ્ત્રીઓએ વિક્ષેપ પાડવો નહીં એવું ઋષિઓએ સ્ત્રી-ધર્મમાં દર્શાવ્યું છે અને તેને તમો તમારા ધર્મ તરિકે પાળશો એવી આશા રાખુ છું-હું હમણા જે પુસ્તક વાંચતો હતો તેમાં તદન એક ચીત્તની જરૂર હતી; ચાર લીટી સમજતાં મગજ ફરી ગયુ છે; પાંચમી સમજવાને પ્રયત્ન કરતો હતો તેવામાં તમોએ તમારૂ ચારિત્ર્ય બતાવવા માંડયું-એ ગોષ્ટિ પણ ઠીક થઇ છે. મગજ હલકું પડયું છે; અને તમને પ્રસન્ન કરવા જતાં પણ મને અનેક લાભો થશે. ઘણા માસ થયાં ચોપાટીપર ગયો નથી. મારી ઑફીસની કઇ જમીનો પર નવા મકાનો બંધાયા છે તે જોવાની તક પણ મને મલશે. જોયા વગર નકશા ઉપરના નંબરો ઉપરથી બરાબર સમજ પડતી નથી. બાબુલનાથની સ્વર્ગની સીડી મારાથી ચઢાય એમ નથી. તમારામાં જોર હોય તો તમે દર્શન કરી આવજો. હું છોકરાં સાથે નિચે રહી દર્શન કર્યા કરીશ !" જરી પુરાણા સનાતની ધર્મને પાળનારા સ્ત્રી મંડળ સાથે છોકરાંઓને લઇ, શ્રી બાબુલનાથના દર્શને હમો નિકળ્યાં ! સ્ત્રી મંડળ ઉપર ગયું અને સર્વ છોકરાંઓને, ખાવાનું અપાવી ખુલ્લા મેદાનમાં બેસાડી, હું આસપાસને ઘાસચાસની સ્થિતિનુ બારિક અવલોકન કરવામાં ગુંથાયો હતો એવામાં મારા વાડામાંથી એક બાળક પાડાંની માફક છુટું થઇને નાસી ગએલુ મને જણાયું; તેના પગ બહુ ઉપડતા ન હોતાં એટલે તરતજ તેને પકડી આણી ચૌદમા રતનનો જરાક સ્વાદ ચખાડી તેને પુનઃ બરાબર બાંધી હું મારા અવલોકનની લ્હેરમાં રમણ કરવા લાગ્યો ! ગૃહમાં જંગલ અને જંગલમાં મંગલ કરવાની કળા ધરાવનારા, નિપુણોજ આ ભવ સાગરને તરી શકે છે !!!

—કવાલી—

જુવોને ભાઇ આ કેવી, હવાની લહેર આવે છે,
ચોપાટી નામનો દરિયો, ત્રિવિધ તાપો સમાવે છે. ટેક
સુંવાળી છે જેમાં રેતી, રસિકોને મજા દેતી,
સમય સાધી સહુ આવે, ચમન બાજી ઉડાવે છે. જુવોને૦
ખીસા જેના હશે તાજા, જલેબીને લીયે ખાજા,
ઘોડા ગાડી વિષે બેસી, રસીલી ચીજ લાવે છે. ,,
ઘણા તો નોકરીવાલા, મકાનોને દઈ તાળા,
નિશા આખી ખુશી ખાતે, એવી રીતે ગુમાવે છે. ,,
ઇલેકટ્રીકનું સદર પાવર, દિપકવાળી ઘણી મોટર,
વિવિધ બીજી બહુ ગાડી, સડકપરથી ચલાવે છે. ,,
મજા જે આ હવાની તો, મુખે કહી ના શકું હું તો,
કહે જયરામ યારોને, ખુબી કેવી ધરાવે છે. ,,

આખું ચોપાટી ગ્યાસ અને વિજળીના દીવાથી ઝગઝગી રહ્યું તોપણ દર્શને ગયેલું સ્ત્રીમંડળ પાછું ફર્યું નહિં; છોકરાંઓ આમથી તેમ નાસભાગ કરવા લાગ્યાં, તેમને વાડામાં રાખવાનું કાર્ય મુશ્કેલ થતું ગયું એટલામાં એક "એમેઝોનથી" ખબર મલી કે "રૂમઝુમ બેનનાં ઝાંઝર ને નખલી ખોવાઈ ગયાં છે, તે જડશે ત્યારે બધાં આવશે; તમને ઉપર બોલાવે છે." થોડો વખત વિચાર કરી, છોકરાંને તેમને સોંપી. મેં સ્વર્ગનો રસ્તો પકડયો; અડધે સ્વર્ગે ગયો નહિં એટલામાં લશ્કર ત્વરાથી કુચ કરતું આવતું જણાયું. એટલે મેં મૃત્યુભૂમિ તરફ પગલાં વાળ્યાં, સ્વર્ગની હકિકત પુછી વિલાયતી લશ્કરને સ્થાને પહોંચતા

લોકોની મેદનીમાં એક બાળકની શોધ થતી જણાઈ! હમે થોડે દુર ઓછી ગીરદીવાળા, સ્થાનમાં જઈને બેઠાં; એટલામાં છોકરો ક્યે પણ જડતો નથી એવી ગુમરાણ થઈ રહી; મેં કહ્યું "આવતી કાલે સવારમાં છાપામાં જાહેર ખબર આવશે, ત્યારે બધું જણાશે" એટલું-કહી મેં નીચે પ્રમાણે ગાવા માંડ્યું:—

(ચંદ્રાવળા છંદ.)

વાડામાંથી વાછડું છુટયું, તે ધોડીને ધાવવા જાય,
માતા જાણીને મોઢું ઘાલે, પાટુ પુરણ ખાય;
પાટુ પૂરણ ખાય તે ખાય, પછે વછપાલ એને બતાવે માંય,
કહે ગોવિંદરામ એ ફુરે વખુટુ, વાડામાંથી વાછડું છુટયું.

વાંસલી વાતા ને ગીત ગાતા હરી, ગૌધન ચારવા જાય,
તેદી ગાંડો ગોવાલીયો કે'તા, હવે કથા કરિને ગાય;
કથા કરીને ગાંય તે લોક કૃષ્ણકૃપા થકી ઓળખે કોક,
ગોવિંદરામ સર્વ સુખના દાતા, વાંસલીવાતા ને ગીતા ગાતા.

મતવી નાંખતી દુધમાં પાણી, તેની ઘડાવી નથ,
પાણી ભરતાં પડી ગઈ, તે ગઈ ખખડખત;
ગઈ ખખડખત તે ગઈ, પછે તો વિચારી રઈ,
કહે ગોવિંદરામ પાછળથી પસ્તાણી, મતવી નાશતી દુધમાં પાણી.

હરિજનની નવ્ય કરીએ બાજી, બાજીમાં બગડી જાય,
જુવો વચારી જાદવની જેને, કૃષ્ણ થયા નહિં સાય;
કૃષ્ણ થયા નહિ સાય સર્વે કુલમાં, સર્વે નાશ થયા ઘડી પળમાં,

કહેગોવિંદરામ એમાંરામ નથી રાજી, હરિજનની નવ્યકરીઆબાજી

અનંત રૂપે થયા અવિનાશી, ગૌબ્રાહ્મણ પ્રતિપાળ,
બ્રહ્મા વછ હરી ગયા જ્યારે, ત્યારે પ્રગટ કર્યા તત્કાળ;
પ્રગટ કર્યા તત્કાળ તે કેવા, જે જેવાં હતાં તેવા ને તેવા,
ગોવિંદરામ વાતું વેદમાં ખાસી, અનત રૂપે થયા અવિનાશી.

તમારો નાનો છોકરો ક્યાં છે. ? આ સાંભળતાંજ તારૂણીઓએ બબડાટ ફફડાટ ને કળકળાટ મચાવી મુકી ઠપકો આપી છોકરાને ગમેતેમ કરી શોધી કાઢવા કહ્યું, મેં કહ્યું તમે ધબા ઘેર જાઓ જડશે તો હું લઈને આવીશ; નહિં તો હરિ ઇચ્છા; મેં તો આવવાની નાપાડી હતી; છતાં તમો હઠ કરી આવ્યા તેનું આ પરિણામ; ! ! એતો ધરમ કરતાં કરમ નડયું; કર્મની ગતિ ગહન છે; એ શાસ્ત્ર વચન છે: " એ શાસ્ત્રોની વાતને બાજુએ મુકી કૃપા કરી છોકરાને શોધી કાઢો તો ઠીક. નહિ તો હું, અત્રે પ્રાણ કાઢીશ. " દરિયો ને લાકડાની વખાર બન્ને નજીક છે; સર્વ સામગ્રી અત્રે તૈયાર છે; તેમ કરશો તો તેમાં પણ હરકત નથી. !"

—રાગકાફી—

તારૂણી ત્યારે બોલ્યાંરે, લન ગયો રડતા નથી;
વજર હૈયાં એવાંરે, જપતા કેવા સીતાપતિ. ટેક
મૃગ સરિખો ગયો પુત્ર ઉઠીને, તે શત્રુ સરિખો રડે.
તો તમે શું જોઇને ગાવાને બેઠા આંસુ ન લેશ પડે,
કહો છો જ્ઞાન મુખથી રે, વિધવિધવાત કથી. તારૂણી.
હરખ થયો તેને શોક થાય છે, કુટે શીષકપાળ,
ક્યાં જાણું ને શું કરૂં, બોલે પડે પેટમાં ફાળ;
પોપટ ગયો ઉડીરે, તે કહે તેની અજાણ મતી. ,,

શામા શોક નિવારોરે, એ સુખ સ્વપ્નું ભારી;
થોડામાં લેજો સમજીરે, શું કહું વિસ્તારી. ટેક.
જુઠો સંબંધ તું જુવતી જાણે, જેમ નાવે ભેગો થાય દેશ;
આરો આવે ત્યારે કોઈ નહિ એમાં વળગણ નહી લવલેશ;
એવું સૌ કુટુંબરે, જુઓ જ્ઞાન વિચારી–શામા,
વૃદ્ધ મા બાપ રહે પુત્ર જાય, જ્યારે આવે તેનો અંત;
શામા જાય છે સ્વામી તજીને, તેજે તારૂણી કંથ;
માન કહ્યું મારૂંરે, નહીતો રહેશે ઝખમારી. શામા.
મરવું તો નકકી દેહ ધરી તેને આપ વિચારી જોય;
ત્રીજી પેઢીયે નામ ગયું ગયું સર્વેનું, તે સંભારે નહિ કોય;
ભુલવણી કેશવનીરે, ભુલ્યો સૌ સંસારી, શામા.
એક આંબે ફળ અસંખ્ય બેસે, મરવો કે સાખ,
એવું કુટુંબ સરવે રાંકરાજાનું અવધિ આવે સહુ પરે,
ઠેકાણું પામે વીરલોરે, જેને સ્હાય ગીરધારી. શામા.
એવું જાણીને તારૂણી કહું છું, શોક તજીને ધરો ધીર;
ગુરૂ ચરણ પ્રતાપે નરભો કહે, શામા સમરો રઘુવીર
રૂપરંગ ઉપરનુંરે, પલક પલક વારી–શામા.

તમારો પુત્ર કયારનો પેલા ખાબોચીઆ આગળ રમે છે, તે શાનું અવલોકન અને પૃથક્કરણ કરે છે તે જરા સંતાઇને જુવો, એટલે તમારા ગભરાટની ગતિનો વેગ તદન મંદ પડી જશે અને હૃદયના ધબકારા નિયમમાં આવી જશે. ! ! ! —નમસ્તે—

મુંબઇ–રવીવાર શ્રાવણ સુદ ૧૦–તા. ૨૯–૭–૧૯

